

NĖGIŲ ŽVEJYBOS Šventosios upėje tradicija – vertybė, jau įrašyta į Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių SĄVADĄ

Paraišką dėl nėgių žvejybos Šventosios upėje (Baltijos jūros intakas) tradicijos kaip vertybės įrašymo į Lietuvos Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą (toliau Sąvada) praėjusiais metais Lietuvos nacionaliniam kultūros centrui pateikė Palangos kurorto muziejus. Ją parengė šio muziejaus muziejininkė Lina Misiulytė. Jai talkino būrys šventojiškių, tarp jų: Gediminas, Valdas, Inga Venckauskiai, Gytis Venckus, Mikelis Balčius, Antanas Valiukas, Gintaras Petrauskas, Robertas Daukšas, Jonas Putrius, Užkanavės gyventojas Leonardas Skirpstas. Jie dalinasi sukauptomis žiniomis apie senąsias nėgių žvejybos tradicijas ir jų puoselėjimą Šventojoje. Įrašius vertybę į Sąvadą, jos išsaugojimu rūpinasi Palangos kurorto muziejus, Palangos miesto savivaldybė ir Šventosios žvejų bendruomenė.

Apie nėges, o ypač jų žvejybos specifiką, Lietuvoje nedaug kas žino. Kas tokią žvejybą praktikoja, kuo ji išskirtinė ir svarbi visuomenei, kodėl ją prirėikė įrašyti į Sąvadą. Apie tai kalbamės su minėtos Paraiškos autore **LINA MISIULYTE**.

– Kas per žuvis yra nėgė ir kuo ji išskirtinė, kur sutinkama ir kur žvejojama?

– Nėgė – nėginių šeimos žuvis, ungučių primenantis vandens gyvūnas. Enciklopedijose apie šią žuvį pateikiama tokia informacija: Upinė nėgė (lot. *Lampetra fluviatilis*) – nėginių (lot. *Petromyzonidae*) šeimos vandens stuburinis gyvūnas, kuris

Nėgių gaudyklė Šventosios upėje. 2025 m. Nuotrauka Lino Ragainio

priklauso bežandžių antklasiui. Jos kūnas ilgas, cilindriškas, jo viršutinė dalis pilkšvai melsva, žalsva ar rusva, be dėmelių. Pilvas pilkšvai baltas, dažnai išmargintas taškeliais. Kūno šonuose ties galva yra 7, labai retai 4 ar 5 poros žiauninių angų. Kūno ilgis 25–50 cm, svoris 80–130 g. Neršti migruoja į upes gegužės pabaigoje–birželio pradžioje, kai vandens temperatūra būna apie 12 laipsnių. Neršia seklumose ant žvyro grunto, grupelėmis. Po neršto žūva. Vislumas – 4–40 tūkst. ikrelių.

Šventoji – Mėguvos krašto upė, vienas iš nedau gelio Lietuvos vandens telkinių, kuriuose natūraliai gyvena ir migruoja nėginių šeimai priklausančios upinės nėgės. Jos Lietuvoje vietos žmonių dar vadinamos devynakėmis, septintaškėmis, vijūnais, minagais, o nėgių jaunikliai – vingiliais.

Seniausios aptiktos nėgių fosilijos rodo, kad nėgėms kaip rūšiai yra apie 360 milijonų metų, tačiau jų kūno sandara per tokį ilgą laikotarpį nedaug pa-

(Nukelta į 4 p.)

Upinė nėgė. Nuotrauka Gintaro Petrausko

Šventojiškių žvejų šeima apie 1931–1933 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Palangos kurorto muziejaus rinkinių, gauta iš danų inžinieriaus Søren Møller Pedersen

Į venterinę valtį traukiama nėgių gaudyklė. XX a. 4 deš. Fotografas nežinomas. Lietuvos jūrų muziejaus nuotrauka

sikeitė. Gigantai dinozaurai atsirado 100 milijonų metų vėliau negu nėgės ir jau išnyko, o šios „siurbtukės“ juos ir daugybę kitų gyvūnų rūšių pergvyveno, migruodamos, virsdamos iš bestuburių į stuburines ir misdamos kitų žuvų krauju. Mokslininkai teigia, kad dėl unikalumo šios žuvys gali būti pasitelktos sudėtingiems biologiniams klausimams nagrinėti.

Nėgės pasižymi savitu gyvenimo ciklu. Šioms rūšims būtina švari, tekančio vandens upė, tinkama nerštui ir lervoms vystytis. Tai praeivė žuvų rūšis, gyvenanti tiek jūroje, tiek gėlame vandenyje. Kaip pasakoja Šventosios žvejys Antanas Valiukas, nėgės žiemą palenda upėje po krūmais, o neršia pavasarį. Po neršto mažosios žuvytės 4 metus gyvena upėje, o kai užauga, išplaukia į jūrą. Dažniausiai nėgės prisiurbia prie jau kiek paaugusių plekšnių ir otų – prisitvirtinusios prie jų įlenda į žuvų žiaunas ir siurbia iš jų kraują. Prie mažų žuvyčių jos prisiurbti negali.

Nėgės aptinkamos Baltijos, Šiaurės jūrose, Atlanto vandenyno pakrantėse Europoje (nuo Norvegijos iki Viduržemio jūros) bei į šiuos vandenius įtekančiose upėse. Upinės nėgės yra žvejojamos Švedijoje, Suomijoje, Rusijoje, Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje, tačiau ženklia ekonomine verte ši žvejyba turi tik Latvijoje ir Suomijoje.

Lietuvoje nėgės dabar žvejojamos Nemune, Šventojoje (Baltijos jūros intakas), Akmenoje-Danėje, Minijoje ir Kuršių mariose, tačiau ši žvejyba menkai išvystyta. Nėgių gaudymas Nemuno žemupyje vyksta vangiai dėl žvejybos įrankių archajiškumo, eksploatavimo sudėtingumo, brangumo bei pasienio zonos reikalavimų. Rudens metu nėgės intensyviau žūklaujamos tik Šventosios upės žemupyje.

– *Ką galėtumėt papasakoti apie nėgių žvejybos istoriją mūsų pajūryje?*

– Šventosios apylinkėse žmonės įsikūrė dar vėlyvajame neolite, kai atslūgus Litorinos jūrai dabartinės Baltijos jūros pakrantėse žmonėms susidarė palankios sąlygos gyventi ir verstis žvejyba. Prie nedidelių ežerėlių ir lagūnų gyvenę žmonės tada žvejojo otus, plekšnes, ungurius, lašišas, tunus ir nėges. Beje, nėgės dėl specifinės savo kūno sandaros nepalieka archeologinių pėdsakų. Tada prie Baltijos jūros gyvenę šventojiškiai patys pasigamindavo visus žvejybai reikalingus įrankius: iš karnų nusipindavo tinklus, pasigamindavo bučius, plūdes, specialias šakes unguriams gaudyti, išsiskobdavo luotus.

Archeologiniai tyrimai rodo, kad žvejyba čia nuo pat gyvenviečių susiformavimo pradžios buvo svarbiausias vietinių gyventojų amatas ir pagrindinis maisto bei pragyvenimo šaltinis. Tai patvirtina ir 1679 m. Šventosios inventorius, kuriame daug miestelėnų turėjo apmokestinamas valtis. Žvejai

buvo laikomi amatininkais – jiems mokesčiai buvo skiriami atsižvelgiant į turėtų valčių skaičių, o ne į žemės plotą. Laikui einant žvejyba paskatino atsirasti tokiems amatams kaip valčių statyba, tinklų mezgimas, lynų gamyba ir žuvies perdirbimas.

Mūsų pajūrio žmonėms žvejybos tradicijas saugoti ir plėtoti padėjo daugiau kaip prieš 300 metų įkurtas Šventosios uostas. Tarpukariu čia veikė laivų statykla, remonto dirbtuvės, žvejų artelės, kurios ne tik gaudė žuvis, bet ir rūpinosi jos apdorojimu. Sovietmečiu šis uostas taip pat buvo svarbus pajūrio krašto žvejybai bei žuvies perdirbimui.

Šventosios žvejai nėges gauda jau kelis šimtmečius. Apie šią gilią šaknis turinčią tradiciją užsimenama daugiau nei prieš šimtą metų išleistame turistiniame vadove po Memelį (Klaipėdą) ir jos apylinkes – „Führer durch Memel und Umgebung“.

Nors tikslių duomenų apie tai, kada Šventosios upėje pradėta gaudyti nėges gaudyklėmis nėra, vietos žvejai sako, kad šį amatą jie perėmė iš tėvų ir senelių, gimusių XIX amžiuje. Kraštotyrininkas Mikelis Balčius ir žvejys Gediminas Venckauskis pažymi, kad nėgių gaudymas venteriais (gaudyklėmis) Šventojoje žinomas nuo XIX amžiaus.

Nėgių žvejyba Šventosios upėje yra neatskiriama Mėguvos krašto savitumo dalis, tebeformuojanti vietos žmonių gyvenimo būdą, charakterio bruožus ir net kultūrinį kraštovaizdį. Tai gyvybinga veikla, tampriai jungianti Šventosios žvejus, išlaikanti esmines sąsajas su tradicine žvejyba bei iki šiol išlikusiais jos procesais. Ji yra gyva nematerialiojo kultūros paveldo dalis, perduodama iš kartos į kartą.

– Žuvis gaudoma tam, kad ją būtų galima paroduoti, užsidirbti pinigų, na ir, žinoma, savo pačių stalui. Ką galėtumėt papaskoti apie nėgių patiekalus? Ar jie yra mūsų pajūrio krašto kulinarinio paveldo dalis, kaip juos šventojiškiai ruošia ir ar patiekalais iš nėgių domisi restoranai, kitos maitinimo įstaigos?

– Nuo neolito laikų iki pat šių dienų nėgių žvejyba Šventojoje buvo viena svarbiausių veiklų. Šventosios kuršininkai, vertindami nėges, formavo vietos gyventojų mitybos įpročius, šventes ir bendruomenės gyvenimą, tapusį neatskiriama vietos tapatybės dalimi.

Žinių apie iš nėgių pagamintus patiekalus randa
(Nukelta į 6 p.)

Ką tik iškeptos nėgės. 2025 m. Nuotrauka Linos Misiulytės

Žvejybai pasibaigus Šventosios žvejai kartu kepa sugautas nėges. 2025 m. Nuotrauka Linos Misiulytės

Kartais pasitaiko ir puikus nėgių laimikis. 2023 m. Nuotrauka Gintaro Petrausko

Nuotraukose (nuo viršaus): ant kranto žvejybai ruošiama nėgių gaudyklė. 2025 m. Nuotrauka Linos Misiulytės; nėgių gaudyklė surenkama ant kranto. 2025 m. Nuotraukos Gintaro Petrausko

dame jau viduramžių monarchų ir dvarų valgiaraščiuose. Istorikas Dainius Elertas, remdamasis kunigaikščio Stanislovo Radvilos dvaro dokumentais, nurodo, kad XVIII a. nėgės buvo tiekiamos dvariškiams kaip vertingas patiekalas – dažniausiai daržovių sultinyje ar kartu su kitomis žuvimis. Pavyzdžiui, 1783 m. sausio 17 d. pietų metu ponui „Jo Mylistai“ buvo pasiūlyti barščiai su silke ir „auselėmis“, parūkyta lydeka su rope, lydeka su perlinėmis kruopomis ir grybais, džiovinta Atlanto menkė iš krosnies, karpio padažas su unguriu, nėgės daržovių sultinyje. Kitą dieną, t. y. 1783 m. sausio 18-ąją, dvaro virėjas kunigaikščienei – raikytojo žmonai, pasiūlė nėges daržovių sultinyje, maršalkai – nėges su karpium daržovių sultinyje.

Nėgės – nuo seno vertinama delikatesinė žuvis, svarbi žmonių mitybai Šiaurės Amerikoje, Japonijoje ir Europoje. Už Atlanto jas gaudė ir valgė indėnų gentys, o Didžiojoje Britanijoje nėgės jau viduramžiais tapo karališku patiekalu. Yra išlikę duomenų, kad per Kalėdas ar kitas svarbias iškilmes valdovai, tokie kaip karalius Henrikas III, karalienė Elžbieta II, dovanų gaudavo nėgių pyragą.

Pasakojama, kad seniau Lietuvoje veikę restoranai, sulaukę šviežių nėgių, iškeldavo vėliavą su devyniais ar septyniais taškais – tiek nedidelių ertmių yra ant nėgės kūno. Šios žuvys būdavo kepamos ant silpnos ugnies, kad išliktų jų riebalai, parūkytos ar marinuotos acte jos būdavo eksportuojamos net į Vokietiją, Prūsiją.

Šventosios žvejai, jų šeimų nariai puikiai žino, kaip reikia paruošti ir konservuoti pagautas nėges, kurios šiame krašte taip pat laikomos ypatingomis žuvimis. Dažnas šventojiškis turi savo šios žuvies marinavimo, kepimo, sūdymo ar rūkymo receptus. Bendram švenčių ar šeimos stalui jie gali pasiūlyti įvairiai iš nėgių pagamintus patiekalus. Šios žuvys čia laikomos tradiciniu Kalėdų patiekalu, delikatesu, yra vienos mėgstamiausių.

Kalbant apie nėges Lietuvos gastronomicinėje kultūroje, ši žuvis nėra plačiai paplitusi, ypač lyginant su tuo, kaip yra Latvijoje. Žvejai pastebi, kad kepamos nėgės skleidžia specifinį, aitroką kvapą, kuris, tikėtina, yra viena pagrindinių priesausių, todėl jų nesiūlo pajūrio miestų – Palangos, Klaipėdos, Šilutės ir Rusnės – žuvies restoranai.

Tuo tarpu Latvijoje nėgių vartojimo tradicija yra giliai išsisknijusi – žmonės prie šio skonio pripranta nuo mažens. Nėgės čia yra neatsiejama kulinarinio paveldo dalis.

– *Ką žinote apie nėgių žvejybą Šventojoje laikotarpiu nuo XIX a. pab. iki XX a. pr., vėliau, kas ja rūpinosi bei kaip ji vykdavo ir vyksta dabar?*

– Per tą laikotarpį nėgių gaudymas Šventosios upėje šiek tiek pasikeitė. Seniau jas dažniausiai gaudydavo bučiukais, o kai būdavo daug nėgių, pavasarį – net rankomis, nes žuvys prisisiurbia prie akmenų. Pasak G. Venckauskio, dabar nėgių gaudymas vyksta tik kelis rudens mėnesius, kai upėje pakyla vanduo. Pavasario metu nebegaudomos, nes nėgės po žiemos nebūna labai skanios. Iš savo tėvelio Kosto Venckauskio jis yra girdėjęs, kad XIX a. pab. ir XX a. pr. Šventosios upėje nėgių būdavo labai daug, prigaudę jas veždavo parduoti į Klaipėdos turgų.

Išlikusios 1927 m. sukurtos nuotraukos liudija, kad tarpukario Lietuvoje Šventosios upėje nėgių gaudyklė būdavo pastatoma daug. Pasak dabartinių žvejų, nėgių gaudymo įranga – venteriai (gaudyklės) – nuo tų laikų beveik nepasikeitė, tad ir gaudymo tradicija išliko tokia pati, kaip ir anksčiau.

Pokario metais Kuršių marių ir pajūrio žvejai kolūkių neišvengė. Jiems priklausiusias burvaltes pakeitė kolūkio motorinės dorės. Jomis šventojiškiai plaukdavo statyti bei tikrinti tinklų, ūdų, gaudyklė upėje, mariose ir jūroje. Atplukdžius laimikį į krantą, jis čia būdavo pasveriamas ir paruošiamas pristatyti valstybei. Šventojoje tuo užsiėmė žvejų artelės „Žuvėdra“ ir „Audra“. 1958–1959 m. žvejų kolūkiai buvo pertvarkyti į valstybinius žuvininkystės ūkius. Baltijos pajūrio žvejų kolūkiai buvo sustambinti, aprūpinti jūrų žvejybos priemonėmis, artelės „Žuvėdra“ ir „Audra“ panaikintos. Naujai įkurtas Šventosios žuvininkystės ūkis buvo pavadintas „Pajūrio“ vardu. Jis gyvavo iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo.

Pirmaisiais atkurtos Lietuvos nepriklausomybės metais žvejybos verslas Šventojoje buvo menkai plėtojamas. Vėliau susikūrė privačios žvejybos įmonės, kurios žvejojo ir iki šiol žvejoja įvairias žuvis, tarp jų ir nėges. Dabar veikia keturios žvejybos įmonės, kurios Šventosios upėje gaudo nėges. Tai

Nuo viršaus: nėgių gaudyklės Šventosios upėje; žvejojami nėges šventojiškiai vieni kitiems ateina į pagalbą. 2025 m. Nuotraukos Lino Ragainio

UAB „Būtingės žuvis“, Antano Valiuko valčių nuomos įmonė, Jono Putriaus personalinė įmonė bei Gedimino Petrausko individuali įmonė. Jos rūpinasi ir nėgių realizavimu, taip prisidedamos prie verslo, kultūrinio turizmo plėtojimo ir bendruomenei svarbių pragyvenimo šaltinių išsaugojimo.

Šventosios upėje paskutinį šimtmetį žuvų sumažėjo. Žvejai sako, kad pagrindinė priežastis – žemės ir vandens tarša, netinkama ūkinė veikla bei nepalankūs natūralūs gamtiniai procesai.

Anot žvejų, mokslininkų vertinimai dėl nėgių populiacijos būklės yra teigiami, tad suteikia vilties, jog šias žuvis bus galima gaudyti ir ateityje.

– *Kokia technika, įranga, įrankiai reikalingi žvejams, gaudant nėges Šventosios upėje?*

– Kaip jau minėta, dabar gaudant nėges svarbiausia žvejybos įranga (įrankiai) yra gaudyklės (venteriai), o seniau gaudyta bučiukais. Šios žuvys gaudomos ir krepšiais, keseliais bei tiesiog rankomis.

(Nukelta į 8 p.)

Šventosios žvejai (iš kairės): Valdas ir Gediminas Venckauskiai, Antanas Valiukas, Jonas Putrius. 2025 m. Nuotrauka Lino Ragainio

Nėgių gaudyklė surenkama ant kranto ir vandenyje. 2025 m. Nuotrauka Gintaro Petrausko

Pirmieji venteriai Šventojoje pradėti naudoti prieš Antrąjį pasaulinį karą. Juos buvo išsigiję keli žvejai, tarp jų ir žvejys Mikelis Putris (tai yra nurodęs Mikelis Balčius). Be šių įrankių nėgių žvejyba sunkiai įsivaizduojama. Kad žvejyba būtų sėkminga, reikalinga ir valtis, nes be jos sunku pasiekti tinkamas vietas upėje. Dabar žvejai naudoja ir automobilius, kuriais perveža įrangą bei sugautas žuvis.

Kasdieninėje veikloje žvejams prireikia ir degalų, talpų žuvims laikyti, ledo ar šaldymo įrangos. Norint prižiūrėti tinklus, vis dar naudojami siūlai, šeivos ir žirklys, kuriomis žvejai lopo tinklus savo namų kiemuose ar garažuose.

Ne mažiau svarbi ir apranga. Patyręs žvejys žino, kad ji turi būti patogė, atspari vandeniui ir pritaikyta visiems metų laikams. Žvejų garderobą sudaro guminiai arba neperšlampami batai, striukė, lietpaltis ar termo kostiumas, skrybėlės ar kepurės, guminės pirštinės. Tai naudojama norint apsaugoti nuo drėgmės, šalčio, vėjo, saulės ir dėl pačių žvejų saugumo.

Anksčiau žvejai vėjuotu ir lietingu oru ant drabužių užsimesdavo vaškuotą drobinę striukę arba apsiaustą iš brezentinės medžiagos, batus siūdavo iš to, ką turėdavo, dažniausiai iš kiaulės ar ruonio odos. Tokie batai buvo tvirti, šilti ir nepraleisdavo vandens. Juos siūdavo patys žvejai arba vietiniai amatininkai. Kokybiškai pasiūta ir tinkamai prižiūrima avalynė dažnai tarnaudavo ne vieną sezoną.

– Kokie yra nėgių gaudymo tradicijos kaip vertybės ypatumai?

– Nėgių gaudymas turi ūkinę paskirtį. Šventojoje nuo seno ji yra praktinio, ūkinio pobūdžio – svarbi bendruomenės veikla, padėjusi išgyventi ir palaikyti vietos ūkį. Iki pat XXI a. pradžios, kai pajūrio žemės buvo nederlingos ir žemdirbystė sunkiai sekėsi, nėgių gaudymas suteikdavo papildomų pajamų bei maisto atsargų. Žvejyba čia buvo glaudžiai susijusi su metų laikų ritmu. Rudenį vyrai traukdavo prie upės, o moterys rūpindavosi laimikiu – jį apdorodavo, sūdydavo ar rūkydavo.

Mūsų laikais ši tradicija išlaikė savo ūkinę reikšmę, nors jos mastas yra daug mažesnis. Pagautos nėgės dažniausiai atsiduria ant šeimos stalo, o perteklius parduodamas vietos turguose, kaimynams latviams ar pažįstamiems. Taip iš kartos į kartą perduodama ne tik amato patirtis, bet ir bendruomeniškumo dvasia – žvejybos metu žmonės tebesieja bendra veikla, pasakojimai ir prisiminimai, liudijantys gyvą ryšį su praeitimi.

Kaip jau minėta, patiekalai iš nėgių yra reikšminga Šventosios krašto kulinarinio ir nematerialaus kultūros paveldo dalis.

Nėgių žvejyba yra glaudžiai susijusi ir su etnine kultūra. Tai rodo žvejyboje naudojami specialūs įrankiai, saviti žvejybos metodai ir žvejų sukaupta, iš kartos į kartą perduodama patirtis.

Taigi, šis amatas turi ne tik ūkinę, bet ir kultūrinę bei istorinę reikšmę, yra svarbi pajūrio krašto bendruomenės tapatybės dalis.

Vietos gyventojai tikisi, kad atkurtos Šventosios jūrų uosto direkcijos veikla bus orientuota ne tik į komercinius, pramoginius tikslus, bet ir sudarys palankias sąlygas vietiniams žvejams tęsti tradicinį amatą bei nėgių žvejybos verslą. Tokiu būdu būtų galima užtikrinti, jog nėgių žvejybos tradicija, kartu su tokiais veiklais reikalingomis žiniomis, įgūdžiais ir vertybėmis išliktų gyva ir būtų perduodama ateities kartoms.

– *Kas šiandien užsiima nėgių gaudymu Šventojoje, kokia jų patirtis?*

– Kaip jau minėjau, žvejyba šiame krašte yra išsaugotas ir puoselėjamas gyvasis pajūrio kultūros paveldas. Šiuo amatu užsiimantys žvejai, prasidėjus nėgių žvejybos sezonui, nebijo nei lietaus, nei sniego, nei šalčio. Jiems svarbu, kad tik „kibtų žuvelės“.

Vienas jų – Antanas Valiukas, nėges gaudantis nuo vaikystės. Jam nėgės – viena iš skaniausių žuvų. Jei jų pats nepagauna, tai tam, kad sau pasidarytų mėgstamų nėgių konservų, jų važiuoja nusipirkti į Latviją. Ten latviai ir lietuviai jas labai gerai perka. Kas yra įpratęs jas valgyti, tam labai skanu. Latviai dėl jų yra vos ne galvas pametę. A. Valiukas pasakoja: „Kai aš mokiausi Klaipėdoje, buvau dar pacanėlis, nėgės buvo brangesnės už ungurius: unguris kainavo 3 rublius 36 kapeikas, o nėgė – 4 rublius 10 kapeikų. Šventojoje jos buvo gaudomos ir apdirbamos uoste veikusiame žuvų apdirbimo ceche“.

Pasak A. Valiuko, japonai nėges naudoja gamindami vaistus. Į Šventąją, esą, yra buvę atvykę žmonių iš Japonijos ambasados Lietuvoje. Jie paėmė Šventosios upėje sugaunamų nėgių pavyzdžių ir sakę žiūrėsią, ar jiems šios žuvys tinka, ar ne.

Žvejybos amatas – sunkus, varginantis, daug kam atimantis sveikatą. Žvejai senatvėje neretai kenčia nuo sąnarių, nugaros skausmo, kvėpavimo ligų, tačiau visi jie didžiuojasi savo darbu ir sukauptas žinias perduoda jaunimui. Jaunosios kartos žvejys Valdas Venckauskis dėkingas savo tėvui, kad jis jį išmokė nėgių žvejybos amato. Jis su tėvu jau 10 metų žvejoja kartu. Valdas sako, kad ryšys su tėvu jam itin svarbus ir brangus, o žvejo profesija labiausiai tinka tiems, kas mėgsta gamtą ir tylą.

Gedimino Venckauskio žmona Inga Venckauskienė pažymi, kad žvejai turi būti kantrūs ir ramūs žmonės. Venckauskių giminėje žvejybos tradicijas puoselėja jau trečia karta (G. Venckauskio tėvas Kostas Venckauskis taip pat buvo žvejys).

Zita Beržanskytė straipsnyje „Metų ratas lėkštėje“ dalijasi prisiminimais apie „Pajūrio“ žuvininkystės tarybiniam ūkyje dirbusius žvejus. Ji rašo, kad nors nuo seno dažniausiai upėse ir jūroje žvejo davė vyrai, daug pareigų, susijusių su žvejyba, turėdavė ir moterys. Jos privalėdavė anksti ryte pasitikti prieplaukon parplaukusius laivus, padėti vyrams skubiai iš tinklų iškratyti žuvis, jas sudėti į dėžes

Iš upės traukiamas venteris. 2025 m. Nuotrauka Linos Misiulytės

ir pakrauti vežimą. Jos rūpindavosi ir vyrų maistu, drabužiais, padėdavo tvarkyti tinklus, venterius, padėdavo vyrus į žvejybą ir laukdavo jų sugrįžtant.

– *Kokie yra Nėgių žvejybos ypatumai?*

– Nėgių žvejybos sėkmė priklauso nuo daugelio veiksnių. Visų pirma svarbu tinkamai pasirinkti žvejybos vietą ir neužmiršti, kad nėgės gyvena švariose, srauniose upėse su žvyruotu ar smėlingu dugnu. Didelę reikšmę turi ir oro sąlygos: vėsesniu metu, ypač rudenį ar žiemos pradžioje, nėgės būna aktyvesnės. Žvejai taip pat atkreipia dėmesį į vandens lygį bei srovės stiprumą. Ne mažiau svarbi ir patirtis – reikia žinoti, kada bei kur geriausia pastatyti gaudykles, kad žvejyba būtų sėkminga.

Nėgės dažniausiai gaudomos rudenį arba žiemos pradžioje, kai jos migruoja prieš srovę. Žvejai gaudykles stato upėje, kur srovė stipresnė. Jos turi būti tvirtos ir gerai pritvirtintos, nes priešingu atveju įsismarkavusi vandens srovė gali jas išversti.

Dažnai žvejyba vyksta naktį ar anksti ryte, kai nėgės juda aktyviausiai. Taigi, mūsų pajūrio krašte nėgių žvejybos sėkmė daug kuo priklauso nuo žvejų patirties, žinių, vietos specifikos išmanymo ir gamtinių sąlygų.

– *Na o kaip su nėgių žvejyba susijusios bedruomeninės veiklos, renginiai?*

– Šventoji – nedidelė gyvenvietė. Nuolatiniai gyventojai čia vieni kitus pažįsta. Nemažą jų dalį sudaro žvejai. Vieni jų ramūs ir kantrūs, kiti – vietoje nenustygstantys, linksmi, šmaikštūs, mėgstantys pasakoti
(Nukelta į 10 p.)

Nėgės ištrauktame venteryje. Šventoji, 2025 m. spalio 22 d. Nuotrauka Linos Misiulytės

istorijas, su malonumu dalyvaujantys įvairiose žvejų šventėse, renginiuose, tarp kurių pirmiausiai paminėtina tradicinė Šventosios Jūros žvejo šventė. Jos dalyviai yra vaišinami čia pat žvejų išvirta žuviene.

Žvejys Jonas Putrius teigia, kad Šventosios upės nėgių žvejyba atskleidžia tikrą žvejybos dvasią bei žvejų draugiškumą. Jis nuo vaikystės žvejoja kartu su savo jau minėtu klasioku Antanu Valiuku. Jonas pasakoja, kad 2025 m. rudenį jo pastatyta trečia nuo jūros gaudyklė nebuvo itin sėkminga, nes nėgės dažniau migruoja dešiniuoju upės krantu. Nežiūrint to, kaip kam sekėsi, Šventosios žvejai laikosi susitarimo – visos sugautos žuvys, žvejybai pasibaigus, suberiamos „į vieną katilą“ ir vėliau pasidalinamos po lygiai.

Dauguma žvejų prisipažįsta, kad po žvejybos mėgsta ne tik pailsėti, ramiai pasėdėti, bet ir sudalyvauti bendrame žvejų pasibuvime, kurio metu ant stalo pagrindinis patiekalas – šviežia žuvis.

Šventojoje yra ne viena šeima, kurioje žvejoja tėvas ir sūnus. Pasak kraštotyrininko Mikelio Balčiaus, anksčiau į jūrą turėdavo eiti keturi žvejai. Dabar yra kitaip: gali eiti ir trise, nes valtys motorinės.

Mes, pernai filmuodami, kaip nėgės ištraukiamos iš gaudyklių, matėme, kad žvejai puikiai susitvarko ir dirbdami dviese (mūsų fiksuotu atveju žvejojo tėvas ir sūnus).

Kalbinamas iš Šventosios krašto kilęs žurnalistas ir fotomenininkas Leonardas Skirpstas sako, kad Šventosios žvejų bendruomenė yra žmonių grupė, kurią sieja emociniai ryšiai ir bendrumo jausmas. Leonardas taip pat pažymi, kad jį žavi šių žvejų bendrumeniškumas, savitarpio pagalba, ištvermingumas, ge-

bėjimas prisitaikyti prie sudėtingų gamtinių sąlygų. Ir dar... Pasak jo, Šventoji nuo seno turėjo savo „firminę“ žuvies ir dūmelio kvapelį, sklindančio iš rūkyklų. Nuo seno žvejai, jų gyvenimo būdas ir pati žvejyba atspindėjo to laikmečio pajūrio krašto dvasią. Anksčiau čia netrūko žvejų miesteliams būdingo šurmulio. Kai laiveliai grįždavo iš jūros, pusė Šventosios subėgdavo jų pasitikti. Visas uostas kvepėdavo žuvimi.

– *Su kokiomis dar Jūsų nepamintomis veiklomis, mūsų gyvenimo sritimis yra susijusi nėgių gaudymo tradicija?*

– Lietuvoje nėra architektūrinių objektų, vietovių, kaimų, institucijų ar meno kolektyvų, pavadintų nėgės vardu, tačiau šios žuvies pavadinimas kartais naudojamas įmonių ar vietovardžių pavadinimuose. Pavyzdžiui, Lietuvoje veikia logistikos įmonė „UAB Nėgė“, o Klaipėdoje bei Klaipėdos rajono savivaldybės Radailių kaime yra gatvių, pavadintų Nėgės vardu.

Moksliniuose straipsniuose nėgė (*minoga*) aprašoma kaip neįprasta žuvis – be žvynų, su prismaugiančia burna, kuria ji prisitvirtina prie kitų gyvūnų ir maitinasi jų kūno skysčiais. Šios savybės daro ją ypatingą ne tik biologijos, bet ir kultūros kontekste, kur jos išskirtinės ypatybės kartais interpretuojamos per simbolinę ar mitologinę prizmę.

Ši žuvis tradiciškai dar vadinama devynake, o skaičius devynetas lietuvių tradicinėje kultūroje laikomas magišku, siejama su gausa, pilnatve ir tvarka. Todėl nėgė, kaip devynakė, galimai nuo seno pajūrio bendruomenėse simbolizavo žvejybos sėkmę, derlingumą ir bendrą gyvenimo darną. Lietuvių tikėjimuose devynetas dažnai minimas ritualuose ir prietaruose, todėl nėgė tampa ne tik gamtos, bet ir mitologiniu, magišku simboliu, pabrėžiančiu, kaip gamta, tikėjimai ir tradicijos susipina Šventosios ir Lietuvos pajūrio kultūroje.

Restorano „Šturmų švyturys“ pasakojimuose (jie labiau kūrybiški, nei tautosakinio tipo) girdime legendas apie nėgę: sakoma, kad ji viena seniausių žuvų pasaulyje, senovėje regėjusi dinosaurus, kad yra ilga kaip gyvatė ir primena primityvų pučiamąjį muzikos instrumentą.

Žemaitijos ir Kuršo krašto legendose nėgės dar vadinamos velnio žuvimis arba velnio kirminais, nes „neturi žvynų ir žiūri iš po akmenų“, tarsi būtybės, kurios nėra nei žuvis, nei gyvatė, t. y. ribinės. Pasak žvejo Gedimino Venckauskio, Šventojoje jos

taip nevadinamos, nes čia nėgės labai vertinamos, laukiamos ir mėgstamos, tarsi būtų arčiau angelų.

Populiariausias Šventosios žvejų posakis – „Žvejys sotus, kol kelnės šlapios“. Posakis gana juokingas ir šmaikštus, tačiau jo prasmė gilesnė – žvejys patenkintas ne dėl gaudymo rezultato, o dėl pačios veiklos. Kitaip tariant, jam svarbiausia ne laimikis, o pats procesas: kol žvejoja (kol „kelnės šlapios“), tol jam gera ir jis jaučiasi „sotus“.

Tradicinėje ir šiuolaikinėje liaudies kūryboje esama mįslių apie nėgę. Štai keletas jų: *Plaukia be pelekų, o žuvis vadinas. (Nėgė); Be kaulų, be žvynų, o vandeny gyvena. (Nėgė); Upėj gyvena, burna – kaip siurbtukas. (Nėgė).*

– *Kam ir kokiomis formomis nėgių žvejybos įgūdžiai, žinios buvo ir yra perduodama Šventojoje?*

– Anksčiau Šventojoje ir aplinkiniuose pajūrio kaimuose gyveno beveik vien tik žvejai, nes žvejyba šių bendruomenių žmonėms buvo pagrindinis pragyvenimo šaltinis ir kartu gyvenimo būdas, formavęs savitą pajūriečių mentalitetą, socialinius santykius ir pasaulėjautą. Vaikai žvejybos pradėdavo mokytis dar ankstyvoje vaikystėje (maždaug penkerių ar šešerių metų) ir šiuo amatu dažniausiai užsiimdavo visą savo gyvenimą, jį apleisdavo tik susirgę ar senatvėje, kai pritrūkdavo fizinių jėgų. Žinias apie žvejybą savo palikuoniams perduodavo senieji žvejai, jų sūnūs bei žvejų žmonos, dukros, nuo mažens gyvenusios žvejų šeimose ar jų aplinkoje.

Dabar žvejybos įgūdžiai dažniausiai perduodami praktiškai – žvejojant kartu su kaimynais, šeimos nariais. Žvejybos paslapčių mokoma ir žodžiu, aiškinant tai, kas žvejui svarbiausia: ką reikia žinoti apie vėjo kryptis, kur ir kuriuo metu geriausia gaudyti nėges. Kai tėvai savo vaikus moko nuo mažens, tradicija natūraliai išlieka gyva. Štai Valdas Venckauskis žvejybos amatą perėmė iš savo tėvo Gedimino Venckauskio, o šis – iš savo tėvo Kosto Venckauskio, daugelį metų dirbusio Šventosios žuvininkystės ūkyje. Broliai Gintaras ir Audrius Petrauskai taip pat išmoko žvejoti iš savo tėvo.

– *Kaip nėgių gaudymo tradiciją praktikuoja, saugo, palaiko bendruomenė?*

– Svarbiausi šios vertybės saugotojai yra senieji žvejai, gyvenantys prie Baltijos jūros esančiuose miestuose, miesteliuose ir kaimuose. Jų amžius –

40–80 metų, socialinė padėtis įvairi. Tai darbininkai, tarnautojai, į užtarnautą poilsį išėję tarnautojai. Išskirtinių nėgių gaudymo amatą yra įvaldę tik apie 10 Šventosios krašto žvejų. Jauniausias tradicijos tęsėjas – 32 metų amžiaus Valdas Venckauskis.

Kiti Šventosios gyventojai, taip pat ir turistai, kultūros, gastronomijos entuziastai palaiko šią tradiciją, domisi nėgių gaudymo ir apdorojimo būdais, tačiau nėra tiesioginiai jos saugotojai.

Vartotojais laikomi visi, kas domisi šiuo žvejybos amatu, lankosi degustacijose arba perka nėges bei iš jų pagamintus produktus. Jie savo veikla skatina vietos žvejus užsiimti šiuo amatu, padeda tradicijai prisitaikyti prie šiuolaikinių sąlygų, prie jos išlaikymo, sklaidos ir gyvavimo.

– *Gyvenimo sąlygos keičiasi. Kokiomis priemonėmis bandoma apsaugoti šimtmečiais šiame krašte gyvavusių nėgių žvejybos tradiciją?*

– Žvejai rūpinasi, kad nėgių gaudymo tradicija Šventosios upėje išliktų. Jie, naudodami savo finansinius išteklius, įsigyja ir prižiūri tradicines gaudykles, valtis, žvejų aprangą ir kitas būtinas priemones. Žvejai nuolat investuoja ir į įrangos atnaujinimą, įsigydamai tvirtesnius tinklus, inkarus, apsauginius drabužius bei žvejybos saugos priemones. Jie perka ir žvejybos licencijas, moka privalomus mokesčius, rūpinasi gaudyklių statymu ir priežiūra, valo bei paruošia žvejybos vietas. Sugautos nėgės yra perduodamos ne tik vietos turgeliuose ar tiesiogiai pirkėjams, bet ir naudojamos pačių žvejų, jų šeimų maistui ir visos bendruomenės reikmėms per gyvenvietėje vykstančias šventes.

Šventosios žvejai kartu su kitais bendruomenės nariais lankosi Latvijos Carnikavoje ir Pavilostoje rengiamose nėgių šventėse, dalyvauja ten vykstančiose kūrybinėse dirbtuvėse, nėgių patiekalų degustacijose ir kt. Latvių žvejai, jų šeimų nariai atvyksta į Šventojoje organizuojamus renginius.

Palangos kurorto muziejus ir Pavilostos krašto istorijos muziejus yra pasirašę tarpusavio bendradarbiavimo sutartį. Abu šie muziejai rūpinasi, kad būtų išsaugota ir tęsiama nėgių gaudymo upėse tradicija, populiarina ją.

Dėkoju už pokalbį ir linkiu Jums ir Jūsų kolektyvui bei Švenjosios žvejams sėkmės!

Kalbėjosi Danutė Mukienė